

Από Κώστα Σημίτη

ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

Εισαγωγή

Το κείμενο αυτό σκοπό έχει να θέσει ένα πλαίσιο, ένα διάγραμμα σύμφωνα με το οποίο μια ομάδα ερευνώντων μπορεί να κινηθεί για να διερευνήσει το πρόβλημα της ανεργίας και να διαγράψει δυνατότητες αντιμετώπισής του. Είναι στην καλύτερη περίπτωση ένας σκελετός. Σε κάθε επιμέρους ενότητα φαίνεται πως πρέπει να χίνουν αρκετά για να υπάρξει ως οικοδόμημα κάποια συνεκτική πολιτική κατά της ανεργίας.

1. Διακρίνει δύο όψεις της ανεργίας: α) την στέρηση οικονομικών πόρων και β) την στέρηση της απασχόλησης. Συχνά έχουν διαφορετικό ειδικό βάρος και μπορούν ν'αποτελέσουν αντικείμενα μέτρων πολιτικών χωριστά.
2. Ποσοτική απεικόνιση της ανεργίας και επιφυλάξεις ως προς την ακρίβεια.
3. Διάσπαση ανεργίας και ζήτησης εργασίας. Διακρίνονται τύποι ανεργίας, που ο καθένας έχει τη δυναμική του και επομένως απαιτεί ιδιαίτερη αντιμετώπιση. Η ανεργία πάντα αντιπαράβάλλεται με τις προσφερόμενες θέσεις εργασίας.
4. Διεθνής εμπειρία. Δύο τύποι πολιτικών: 1) πολιτική ανθρωπίνου δυναμικού και 2) πολιτική αγοράς εργασίας.
5. Ελλάδα. Καταγραφή δράσης, μορφών δράσης, αποτελεσματικότητας εκείνων των θεσμών που εμπλέκονται.
6. Επίπεδο βιωσιμικών εμπειριών. Οι άνεργοι δεν είναι αντικείμενα. Μόνο με ενεργά υποκείμενα μπορεί να υπάρξει: 1) πολιτική κινητοποίησης της κοινότητας 2) επικοινωνία των θεσμών μαζί του 3) αυτενέργεια.
7. Ιδέες δίχως συνοχή.

Ανεργία

1. Αναλυτικές διαστάσεις.

Η χρήση της έννοιας ανεργία για την περιγραφή ενός φαινομένου, το οποίο πρέπει 1) να προσδιοριστεί ποσοτικά 2) να διαφοροποιηθεί ως προς τις διάφορες ομάδες εργασίας και ως προς τις αιτίες 3) να εξεταστούν οι πολιτικές αντιμετώπισής του και 4) να αξιολογηθούν οι ενεργές στρατηγικές και οι φορείς υλοποίησής τους σε Ευρωπαϊκό ή σε Εθνικό επίπεδο, ώστε να διαπιστωθούν κενά (για τα οποία πρέπει να επινοηθούν δέσμες μέτρων και κατάλληλη θεσμική υπόδειξη για την υλοποίησή τους) στρατηγικής ή αναποτελεσματικής διάταξης ανθρώπινων και οικονομικών πόρων για την επίτευξη των στρατηγικών στόχων.

Δύο αναλυτικές όψεις.

Ανεργία: Έλλειψη οικονομικών πόρων - έλλειψη ευκαιρίας απασχόλησης.

Η αγορά εργασίας επιλύει συγχρόνως δύο προβλήματα:

1) διανέμει εισόδημα 2) κατανέμει θέσεις εργασίας, ευκαιρίες απασχόλησης και οδηγεί σε αντιστοίχιση ερχοζομένων-θέσεων εργασίας, ώστε να κληθεί η παραγωγική διαδικασία.

Η ανεργία επομένως δημιουργεί συγχρόνως δύο προβλήματα:

1) Αδυναμία απόκτησης οικονομικών πόρων, που όλο και περισσότερο είναι προϋπόθεση αναπαραγωγής, συμμετοχής ως καταναλωτών και απόλαυσης των προϊόντων, υπηρεσιών της κοινωνικής εργασίας καθώς η παραγωγή αγαθών, υπηρεσιών βιομηχανοποιείται, ευπορευματοποιείται και παύει να πραγματοποιείται στο νοικοκυριό ή στην οικογένεια που παλιότερα μπορούσε να αυτοσυντηρηθεί σε μεγαλύτερο βαθμό. Από την οπτική γωνία του ανέργου ή του μη απασχολούμενου η αδυναμία αυτοδύναμης συμμετοχής στα προϊόντα και υπηρεσίες της Κοινωνικής Εργασίας, τον οδηγεί στο περιθώριο, που τελικά τον καταργεί ως υποκείμενο, τον μετατρέπει σε κηδεμονευόμενο στα πλαίσια του θεσμού της οικογένειας ή της κοινωνικής κηδεμονίας από κράτος σε φιλανθρωπικές οργανώσεις. Η ύπαρξη μεγάλου κοινού κηδεμονευομένων, σε οποιοδήποτε είδος κηδεμονίας, αναιρεί βασικές προϋποθέσεις κοινωνικής, οικονομικής, πολιτιστικής και πολιτικής ανάπτυξης. Είναι υποκείμενα δίχως πόρους. Δεν μπορούν να συμμετάσχουν σε οποιοδήποτε είδους κοινωνική σχέση. Η έλλειψη των αναγκαίων πόρων για συμμετοχή στην κοινωνία, η αποκοινωνικοποίηση μπορεί να οδηγήσει σε αποδιάρθρωση της προσωπικότητας, τη ρήξη της κοινωνικής συνοχής σε συμπεριφορές με χαρακτηριστικά ανουσίας, άγνοια της μορφής

κοινωνικότητας.

2) Μακροοικονομικά.

Αλλά η έλλειψη πόρων για μεγάλο μέρος πληθυσμού, σημαίνει αφ'εξής ανεπάρκεια ζήτησης και αφ'ετέρου συκέντρωση της ζήτησης σε μικρότερα τμήματα της κοινωνίας που διαμορφώνει μια δομή ζήτησης για προϊόντα και υπηρεσίες που αναπαράχεται αφήνοντας μόνιμα έξω τμήματα του πληθυσμού. Σημαίνει δηλαδή την μη αξιοποίηση όλων των ανθρώπινων πόρων, του ανθρώπινου κεφαλαίου, της κοινωνίας.

Η αδυναμία απόκτησης χρηματικών πόρων είναι η μια όψη της ανερχίας. Η δεύτερη όψη είναι η αδυναμία εύρεσης ευκαιρίας απασχόλησης. Η ευκαιρία συμμετοχής στην αναγκαία κοινωνικά ερχασία έχει αυτόνομη αξία. Κι αν ακόμα δεστέθεντο οι αναγκαίοι οικονομικοί πόροι σ'όλους τους άνερχους πάλι θα ετίθετο πρόβλημα. Η συμμετοχή στην αναγκαία κοινωνικά ερχασία, η συμμετοχή δηλαδή στη διαμόρφωση της κοινωνίας, των κοινωνικών και προσωπικών σχέσεων, η εξέλιξη της ταυτότητας του ατόμου περνούν μέσα από την απασχόληση, στο βαθμό που η κοινωνία παράχεται και αναπαράχεται μέσα από το σύστημα απασχόλησης, μέσω της αγοράς ερχασίας. Φυσικά η κοινωνία ως σχέση παράχεται και αναπαράχεται σε πολύ μεγάλο βαθμό και έξω από το σύστημα απασχόλησης, έξω από την αγορά ερχασίας. Επομένως, η δυνατότητα εύρεσης ευκαιριών απασχόλησης δεν συναρτάται αναγκαστικά με εξαρτημένη ερχασία όμως, σε πολύ μεγάλο βαθμό προσλαμβάνει τη μορφή της συμμετοχής στην αγορά ερχασίας.

Οι δύο αυτές αναλυτικές όψεις της ανερχίας, η έλλειψη οικονομικών πόρων και η έλλειψη συμμετοχής στην κοινωνικά αναγκαία ερχασία συχνά έχουν την ίδια ένταση. Όμως, αρκετές φορές το ειδικό βάρος της υίας από τις δύο είναι αυξημένο ανάλογα με την κατάσταση του ατόμου. Έτσι για ένα νέο που ακόμα ζει στο πλαίσιο της οικογένειας και εφόσον αποδέχεται αυτή τη μορφή διαβίωσης, η έλλειψη οικονομικών πόρων καλύπτεται από την οικογένεια. Η έλλειψη απασχόλησης, η ευκαιρία συμμετοχής στην κοινωνική ερχασία, η εφαρμογή των θεωρητικών γνώσεων, η απόκτηση πρακτικών δεξιοτήτων μπορεί να οδηγήσει σε απαξιοποίηση των όποιων γνώσεων (απαξιοποίηση του ανθρώπινου κεφαλαίου), αλλά και σε μη σχηματισμό ανθρώπινου κεφαλαίου. Σε ένα άνερχο ηλικίας 57 ετών η έλλειψη οικονομικών πόρων μάλλον βεβαιώνει περισσότερο καθώς η επένδυση σε ανθρώπινο κεφάλαιο φαίνεται να μην αποτελεί ατομικά και μακροοικονομικά πρώτη επιλογή.

Ανάλογα διαφοροποιημένη θα είναι η αντιμετώπιση του φαινομένου ανερχίας. Σε άλλες ομάδες θα πάρουν τη μορφή μεταφοράς χρηματικών πόρων (επιδόματα ανερχίας, συντάξεις, κοινωνική πολιτική), σε άλλες ομάδες τη μορφή υποστήριξης της δημιουργίας μορφών απασχόλησης μέσα ή έξω από την αγορά ερχασίας (εκπαίδευση, στήριξη πρωτοβουλιών αυτοαπασχόλησης) π.χ. ομάδα νέων θέλει να ανακαινίσει ακατοίκητο και να το κατοικήσει. Με μικρή οικονομική ενίσχυση μπορεί να λυθεί το πρόβλημα της απασχόλησής τους. Άλλες ομάδες θέλουν να ανεβάσουν το επίπεδο οικολογικής συνείδησης ή να συμβάλλουν στην αναδόσωση. Οι μορφές αυτές απασχόλησης με έντονο

το στοιχείο της ψυχικής ικανοποίησης μπορούν να υπάρξουν με μικρότερο οικονομικό κόστος.

Η κοινωνική τους χρησιμότητα συχνά είναι μεγαλύτερη από τη δημιουργία θέσεων εργασίας στο σύστημα απασχόλησης. Τέτοιες δυνατότητες απασχόλησης στον πολιτισμό, σε ψυχο-κοινωνικές υπηρεσίες δείχνουν πως το ειδικό βάρος της απόκτησης οικονομικών πόρων, μέσω εργασίας, δεν είναι μόνο και δεν είναι πάντα κυρίως μέσο προσπορισμού χρηματικών πόρων. Φυσικά αυτό ενισχύεται στο βαθμό που υπάρχουν εναλλακτικοί τρόποι πρόσβασης σε οικονομικούς πόρους ή προσανατολισμού σε μετα-υλιστικές αξίες που δεν μπορούν καν ν'αποκτηθούν με χρήμα (δημιουργική έκφραση, φίλια, κοινωνικότητα, έρωτας, απόκτηση γνώσεων).

Ποσοτική απεικόνιση της ανεργίας

Ορισμός

Ο κρατών ορισμός ως ανέργου όποιου είναι πάνω από 15 χρονών:
α) δίχως εργασία, αμειβόμενη απασχόληση ή αυτοαπασχόληση,
β) διαθέσιμος για εργασία (όχι ασθενής, προσωρινά ανίκανος),
γ) αναζητητέ εργασία (αυτό συνεπάγεται ότι εγγράφεται σε κατάλληλους ανέργων κλπ.) ήδη ενέχει κινδύνους ανακριβούς αποτύπωσης. Δεν φαίνονται όσοι "αποθαρραυμένοι" έχουν πάψει να αναζητούν εργασία, ούτε κι εκείνοι οι οποίοι με άλλη διευθέτηση του χρόνου εργασίας ή της λειτουργίας παιδικών σταθμών θα ήταν πρόθυμοι να εργαστούν.

Επιφυλάξεις

1. Σε μια χώρα όπως η δική μας με χαμηλό ποσοστό συμμετοχής στην αγορά εργασίας - ιδιαίτερα για γυναίκες και νέους - φαίνεται να υπάρχουν πολλές ρεζέρβες που δεν συμπίπτουν στον ορισμό της ανεργίας όπως δίνεται διεθνώς, δηλαδή:

$$\text{Δείκτης} = \frac{\text{Ανεργία}}{\text{Οικονομικά Ενεργός Πληθυσμός}}$$

2. Οι ένοπλες δυνάμεις χαρακτηρίζονται ως ενεργός πληθυσμός και αυτό είναι ζήτημα ορισμού. Είναι γνωστό ότι μάλλον είναι κρυφή ανεργία και πολλά θα μπορούσαν να γίνουν για αξιοποίηση αυτού του ανενεργού τμήματος. Αλλά και η μη καταγραφή φοιτητών, σπουδαστών από τον ορισμό, ειδικά όσων παρατείνουν τις σπουδές λόγω της προοπτικής στην ανεργία, δικαιολογεί μια επιφυλάξη στους δείκτες ανεργίας. Η αύξηση της θητείας κατά τη λογική των δεικτών θα σήμαινε δοκιμαστική μέωση της ανεργίας των νέων, τουλάχιστον σ'ότι

Πρόσκληση στην εκδήλωση που διοργανώνει η Εταιρεία μας...

Η εκδήλωση θα πραγματοποιηθεί στις 15 Ιουνίου 2023...

- Α. Αποστολή προσκεκλημάτων
Β. Αποστολή ενημερωτικών φυλλαδίων
Γ. Αποστολή εισηγητικών σημειώσεων

Οι εργασίες θα εκτελεστούν σύμφωνα με το πρόγραμμα...

7. Ακόμα μπορεί να προσβληθεί η απόφαση και να αναιρεθεί...

6. Αν η απόφαση είναι άκυρη ή ανυπόστατη...

5. Αν η απόφαση είναι άκυρη ή ανυπόστατη...

4. Αν η απόφαση είναι άκυρη ή ανυπόστατη...

3. Αποφασιστική απόφαση, που μπορεί να αναιρεθεί...

2. Αν η απόφαση είναι άκυρη ή ανυπόστατη...

1. Αν η απόφαση είναι άκυρη ή ανυπόστατη...

Δεν μπορεί να αναιρεθεί απόφαση που έχει εκδοθεί...

Αρτιόμοια - Δικαστήριο Αποφάσεων και Σημειώσεις

Απόφαση της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου...

ειδικά αίτια του κάθε τύπου ανεργίας.

Όλεθνής και εθνική εμπειρία πολιτικών κατά της ανεργίας

Οι πολιτικές κατά της ανεργίας και το θεσμικό πλαίσιο που υποβάσταιζει τις πολιτικές αυτές πρέπει ν' αξιολογηθούν, όσο είναι δυνατό. Με τη σύγκριση μεταξύ χωρών μπορεί να διαπιστωθούν κενά, να υπάρξει μεταφορά εμπειρίας και καινοτομιών, αν η εμφύτευση στο υπάρχον θεσμικό πλαίσιο είναι εφικτή.

Πολιτικές και οικονομικό περιβάλλον

Άλλες πολιτικές εκκινούν ήδη πριν την αγορά εργασίας. Οι πολιτικές αυτές επιδρούν στην προσφορά εργατικού δυναμικού ή στη ζήτηση. Προσπαθούν με διάφορα μέτρα να βελτιώσουν την προσφορά του εργατικού δυναμικού (εκπαίδευση, επανεκπαίδευση, επιδόματα κινητικότητας) ή από πλευράς ζήτησης (επιδότηση θέσεων, δημιουργία απασχόλησης σε ωφέλιμες κοινωνικές υπηρεσίες) ή υπηρεσίες με σκοπό την υποβοήθηση της παραγωγικής διαδικασίας, ένταξη της φροντίδας των υπηρεσιών ανά άνεργο, όπως υπαλλήλου/άνεργο, δημιουργία σχημάτων κατάλληλα για νέους, χυνάκες, ηλικιωμένους (π.χ. μερική απασχόληση, job shaving) ή να μειώσουν την προσφορά δίνοντας ενισχυτικές δυνατότητες (χρονική άδεια, άδεια για κοινωνική δραστηριότητα).

Οι πολιτικές αυτές κύρια δίνουν κίνητρα για βελτίωση και αντιστοίχιση της προσφοράς εργασίας, προϋποθέτουν οικονομικό περιβάλλον όπου η συνολική ζήτηση εργασίας αυξάνεται σταθερά αλλά υφίσταται διακυβωτικές μεταβολές.

Ένα άλλο σύνολο πολιτικών φαίνεται να επιδρά κυρίως στις συνθήκες λειτουργίας της αγοράς εργασίας (η ρύθμιση κατώτατων αμοιβών, η πρόβλεψη ποσοστών για άτομα με ειδικές ανάγκες, η διευκόλυνση προσλήψεων με λιγότερη προστασία από απολύσεις, η μεγάλη προστασία μπορεί να αποτελεί αντικίνητρο καθώς η απόλυση συνεπάγεται μεγάλο κόστος). Αναβάλλει, αποφεύχει κανείς όσο μπορεί προσλήψεις π.χ. με υπερωρίες, αντικίνητρα για υπερωρίες, είναι μέτρα που επιδρούν στις συνθήκες λειτουργίας της αγοράς εργασίας). Αυτές οι πολιτικές αναπτύχθηκαν μάλλον σε περιβάλλον ανάπτυξης με μικρούς ρυθμούς (η απασχόληση ίσως να είχε και κανονικούς ρυθμούς). Η ανακατανομή της υπάρχουσας ποσότητας εργασίας είναι στρατηγικός στόχος σε ένα τέτοιο οικονομικό περιβάλλον.

Ανάλογα βέβαια με τις επιδιωκόμενες πολιτικές διαμορφώνεται η θεσμική υποδομή, το ύψος και η κατανομή των ανθρώπινων, οργανωτικών και χρηματικών πόρων. Έτσι στη Σουηδία διατίθεται

περίπου 4% του ΑΕΠ ενώ στη Γερμανία 0,8% του ΑΕΠ.

Ελλάδα

Πρέπει να καταγραφούν οι θέσεις και οι πόροι που διατίθενται για πολιτική ανθρώπινου δυναμικού (ΟΑΕΔ, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Υπουργείο Εργασίας, Εργατική Εστία, Τοπική Αυτοδιοίκηση, μερικοί απ' αυτούς).

Τόσο οι ανθρώπινοι πόροι (αριθμός, είδος δεξιοτήτων), όσο και οι χρηματικοί πόροι (μέγεθος), αλλά και ο τρόπος κατανομής τους κατά διάσημ μέτρων ή λειτουργίες είναι απαραίτητοι για σχηματισμό συγκεκριμένης εικόνας. Υπόθεση εργασίας μπορεί να είναι πως πιθανότατα και η διάταξη των ανθρώπινων και των χρηματικών πόρων είναι αποτέλεσμα αδράνειας, γραφειοκρατικής παράδοσης, ότι γίνεται επιλεκτική χρήση των πόρων με προτεραιότητες χωρίς εσωτερική συνοχή, αλλά που υποστηρίζουν στοχοθεσίες προσωπικές ή στοχοθεσίες παραχόντων κομματικών.

Μια καταγραφή των μέτρων, των οικονομικών και ανθρώπινων πόρων κατά λειτουργία, δηλαδή:

1. Εκπαίδευση (σχολές μαθητές)
2. Επανεκπαίδευση ανέργων
3. Βοήθεια σε αναζήτηση θέσεων εργασίας
4. Συγκέντρωση πληροφοριών για αριθμό και είδος κενών θέσεων και διάδοση πληροφοριών προς ανέργους
5. Για επιδόματα ανεργίας
6. Για επιδότηση δημιουργίας νέων θέσεων απασχόλησης ή κατά ομάδες ανέργων (α. πολιτικές για γυναίκες, β. πολιτικές για νέους, γ. πολιτικές για ομάδες με ειδικές ανάγκες, δ. πολιτικές για μακροχρόνια άνεργους, ε. πολιτικές για εργαζομένους με υψηλό επίπεδο προσόντων (π.χ. ακαδημαϊκοί, μεταπτυχιακών σπουδών) που επιστρέφουν από το εξωτερικό), στ. πολιτικές για επαναπατριζόμενους, θα βοηθούσε σε μια χονδρική αξιολόγηση ώστε να αποφανθεί κανείς αν η κατανομή πόρων γίνεται με το ελάχιστο ή και το μεγαλύτερο όφελος, αν υπάρχουν λειτουργίες και ομάδες ανέργων που δεν καλύπτονται ή καλύπτονται ελάχιστα, αν υπάρχουν μορφές εργατικής πολιτικής που δεν χρησιμοποιούνται. Να διαμορφωθεί, δηλαδή, ένα ιδεατό πρότυπο λειτουργίας α) με υποκτούς όρους και β) με αυξημένους πόρους.

Βέβαια δεν μπορεί να παραβλεφθεί ότι το οικονομικό περιβάλλον χαρακτηρίζεται από αδυναμία απορρόφησης του βιομηχανικού τομέα, από κοιμημένη ανεργία σε υπηρεσίες, αχρηστικό τομέα και σε οικιακή εργασία. Τα αποτελέσματα, επομένως, θα είναι περιορισμένα σε

σχέση με το συνολικό ύψος της φανεράς και κρυφής ανεργίας.

Πρέπει να αναζητηθούν, επομένως, μέτρα έξω από το πεδίο ερχατικής πολιτικής (είτε εν στενή έννοια ερχασίας, είτε εν ευρεία έννοια προσφοράς και ζήτησης ερχασίας). Το πεδίο της κοινωνικής πολιτικής, εκπαιδευτικής πολιτικής, πολιτιστικής πολιτικής πρέπει να ενταχτεί στο πεδίο προβληματισμού. Δεν αναφέρουμαι στο γενικότερο πεδίο οικονομικής πολιτικής όπου υπάρχει τεράστια συζήτηση.

Επίπεδο βιωματικών εμπειριών ανέργων

Πολύ συχνά το πρόβλημα της ανεργίας αντιμετωπίζεται από μακροοικονομική σκοπιά, από την οπτική γωνία ενός παρατηρητή και από την πλευρά του όφελους για την κοινωνία. Μια τέτοια οπτική εκτός του ότι αντιμετωπίζει τους άνεργους ως αντικείμενο πολιτικής, εν τέλει είναι και αναποτελεσματική. Καταγράφει μόνο την ποσοτική πλευρά της ανεργίας. Αντιμετωπίζει την ερχασιακή δύναμη ως εμπόρευμα που μένει αδιάθετο προς βλάβη της κοινωνίας. Οποιαδήποτε πολιτική κατά της ανεργίας πρέπει να μπορεί να μεταδώσει στην κοινωνία τη βιωματική πλευρά των ανέργων. Να δημιουργήσει μέθεξη, δηλαδή συναίσθηση του τι σημαίνει υποκειμενικά η ανεργία. Αλλιώς η εκτίμηση του κόστους της ανεργίας και του όφελους της πολιτικής γίνεται με μέτρα και σταθμά μόνο οικονομικά που συχνά επιτρέπουν ευκολότερα την απόψη του προβλήματος. Δεν επιτρέπουν δηλαδή την ενεργοποίηση όσο περισσότερων κοινωνικών δυνάμεων για την αντιμετώπισή του. Από άποψη πολιτικής πρέπει κανείς να μεταφέρει, να μεταδώει, να θέσει στο κέντρο του διαλόγου και την πλευρά της υποκειμενικής εμπειρίας. Χωρίς κανείς να γίνεται μελό ή υπερβολικός πρέπει να εκφοβάσει αυτόν το βιωματικό κόσμο. Από άποψη ερχατικής πολιτικής είναι αδιανόητο όσοι ασχολούνται με την προσπάθεια εύρεσης θέσης ερχασίας να αγνοούν τις ψυχικές στάσεις που έχουν αυτοί, την αμφισβήτηση της αξίας τους, της ταυτότητάς τους, την αποθάρσυνση. Πρέπει συχνά να παρεμβαίνουμε σ' αυτό το επίπεδο. Αλλιώς κάθε επικοινωνία είναι αδύνατη. Το αποτέλεσμα είναι πενιχρό. Αλλά και η αλληλεσχύση των ανέργων, η ενεργητική στάση και η ικανότητα να παίρνουν αυτοί πρωτοβουλίες ώστε αυτοί - και όχι κρατικοί θεσμοί, ως χιατσόι - να καθοδηγήσουν την κρατική ή κοινωνική δράση, είναι όσες απαραίτητες για την καταπολέμηση της ανεργίας και των επιπτώσεών της.

1. Ειδική υπηρεσία για υψηλού επιπέδου ερχαζόμενους.
2. Προσπάθεια συμπερίληψης και ζήτησης από εκτός Ελλάδας παροικίες. Αίγυπτος, Αμερική, Αυστραλία, Καναδάς, Γαλλία, Γερμανία, Σουηδία, Β. Ηπειρο με σκοπό βέβαια να υπάρχει αιφίδρουση ροή.
3. Τόνωση των προσπαθειών αυτο-απασχόλησης νέων π.χ.

χορηγοδοσία ανάκλισης κλασικών κατοικιών από συνεταλισμούς νέων. Η αμοιβή μπορεί να είναι σε είδος (κατοίκηση για 5 - 10 χρόνια). Χορηγοδοσία πολιτιστικών ομάδων. Ίσως με μικρό οικονομικό κόστος, χάρη στην μη υλική ευχολίστηση από τέτοιου είδους απασχολήσεις, δημιουργείται απασχόληση - εκτός αμοιβής εργασίας - αποκτούνται δεξιότητες και κυρίως καλλιεργείται πρωτοβουλία και ενεργητικότητα, όταν είναι γνωστό πως η απάθεια είναι σε μερικές κατηγορίες ανέρχων το μεγαλύτερο εμπόδιο για να αποκτήσουν θέση εργασίας.

4. Ομάδες συνάντησης ανέρχων με παρουσία ψυχολόγου ή κοινωνικού λειτουργού. Σκοπός είναι η ενίσχυση της πρωτοβουλιακής ικανότητας, η μετάδοση εμπειριών, η μη απομόνωση και εξαισθητική του προβλήματος.